

Osvětlení muzeí a galerií

Ing. Petr Žák, Ph.D., Etna s. r. o.

Návrh budovy nebo interiéru lze přirovnat k cestě od úvodní vize k reálné podobě s několika křížovatkami, na nichž se prvotní vize postupně usměřuje, upřesňuje a transformuje do hmotné podoby. Celý proces návrhu budovy je bezprostředně svázán s vizuální představou, tedy se světlem, médiem, které člověku zprostředkovává obraz reálného světa. Osvětlení je tedy jednou z hlavních a ne-

vlastní historický prostor součástí expozice jako „exponát“. Zároveň je třeba si uvědomit, že osvětlení expozice je sice nezbytným, ale zároveň novým a v mnoha případech cizorodým prvkem v historickém interiéru. Novým prvkem přitom nejsou jen vlastní svítidla, ale zpravidla i způsob osvětlení. Při úvahách o podobě osvětlení je tedy třeba hledat vyvážené řešení, které respektuje hodnotu historického prosto-

ru a současně umožňuje vytvořit světelné podmínky pro jeho nové využití.

Výstavní prostory v nově budovaných muzeích a galeriích jsou již přímo určeny pro vystavování. Tomu je podřízeno jejich technické vybavení, jako je klimatizace, vzduchotechnika, osvětlení, zabezpečení apod., které je integrální a logickou součástí těchto prostorů. Zakomponování osvětlovací soustavy do výstavního pro-

Obr. 1. Praha, České muzeum výtvarného umění

oddělitelných součástí každého prostoru a v průběhu návrhu se jeho podoba utváří spolu s celým prostorem.

Prostor

První křížovatkou v procesu projektování je prostor, který v obecné rovině ohraničuje a vymezuje možnosti při realizaci původní vize. Prostor a jeho vazba na okolní prostředí určují možnosti využití denního světla. U výstavních prostorů je důležité, zda se navrhovaná expozice nachází v historickém objektu, nebo moderní budově.

U historických objektů, jako jsou kláštery, zámky, gotické domy, renesanční nebo barokní paláce, které se využívají k výstavním účelům, vystavávají dvě důležitá témata. Tyto objekty jsou jednak svědkem určitého historického období a zároveň jejich původní a nové využití jsou výrazně odlišné. Výslednou vizuální podobu, a tedy i atmosféru expozice ovlivňuje rozhodnutí o tom, zda a případně jakou měrou má být

Obr. 2. Itálie, Turín, Galerie umění G. a M. Agnelli

Obr. 3. Praha, Valdštejnská jízdárna

scén od klidné harmonické atmosféry až po dramaticky vypjaté scény s výraznými světelnými akcenty, kterými lze tyto myšlenky a významy návštěvníkovi vyjevit.

Exponát

Podoba a materiál exponátu ovlivňují jeho interakci se světlem, kdy vzniká výsledný vnímaný obraz vystaveného předmětu. Vedle toho je spousta exponátů citlivých na optické záření. Tato citlivost je příčinou degradačních účinků, které se vizuálně projevují jako poškození exponátů. Vizuální vjem a citlivost jsou dvěma hlavními parametry exponátů, které ovlivňují způsob osvětlení i volbu technických prostředků.

Z hlediska tvaru lze vystavované předměty členit na plošné a prostorové exponáty. Pro vystavení plošných exponátů,

Obr. 4. Praha, České muzeum hudby

storu je proto zpravidla jednodušší než v případě historických objektů. Přesto i v těchto moderních budovách mohou prostor a jeho vjem hrát důležitou roli v navrhovaném konceptu expozice.

Expozice

Expozici je možné interpretovat jako obsah, kterým se daný výstavní prostor naplňuje. Její téma je substancí, která spojuje jednotlivé exponáty a využívá je pro vyjádření širších souvislostí. Pro návrh osvětlení je důležité, zda v řešených prostorech budou instalovány stálé, nebo krátkodobé expozice. Neméně důležité je také tematické zaměření expozice, které vymezuje oblast možných řešení.

Pro návrh a řešení výstavních prostorů se stálou expozicí je zásadním podkladem architektonické řešení vlastní expozice. Výstavní prostory obecně obsahují několik technických zařízení, která je nutné navrhovat již v rámci projektu stavby. Pokud není zpracován projekt expozice, nelze při umístění těchto zařízení nebrat ohled na následné využití prostorů. Vznikají pak situace, kdy je následný návrh expozice omezen umístěním těchto zařízení nebo je třeba provádět dodatečné stavební úpravy. Takovýto postup ovlivňuje nejen náklady, ale také podobu výsledného řešení expozice. U prostorů pro krátkodobé výstavy je základním požadavkem flexibilita osvětlovací soustavy. Tato flexibilita přitom nesouvisí pouze s možností variabilního umístění a směřování svítidel, s jejich regulací a ovládáním, ale také s možností flexibilního napájení, umožňujícího připojit dodatečné osvětlení – např. pro osvětlení vitrín, prostorových objektů nebo exponátů s vlastním osvětlením.

Téma expozice je velmi významným aspektem, který ovlivňuje prvotní úvahy o vizuální podobě expozice a atmosféře výstavního prostoru. V úvodní fázi projektu by měl být popsán význam a poselství výstavy včetně způsobu, jak jej návštěvníkovi sdělit. Osvětlením lze vytvořit celou paletu různých světelných

Obr. 5. Praha, Veletržní palác

jako jsou obrazy, grafika nebo fotografie, se nejčastěji používají stěny výstavního prostoru nebo instalační panely. Prostorové exponáty se zpravidla instalují samostatně, popř. s využitím instalačních doplňků, podél výstavních stěn nebo přímo v prostoru. Pro vystavení menších nebo vzácných exponátů se často využívají výstavní vitríny. Podoba exponátů tedy do určité míry vymezuje způsob jejich vystavení i umístění ve výstavním prostoru. To následně ovlivňuje možnosti rozmístění

osvětlovací soustavy, při kterém je možné zajistit požadované osvětlení vystavených předmětů, jejich popisek i doprovodných textů.

Exponáty, v závislosti na materiálu, vykazují různou citlivost na optické záření. U předmětů s velkou citlivostí mohou nastávat významné degradační pro-

Obr. 6. Praha, Pražský hrad, výstava Karel IV – císař z Boží milosti

cesy, které se navenek projevují změnou barevných nebo mechanických vlastností. Tyto degradační účinky závisejí na spektrálním složení dopadajícího světla, jeho intenzitě a době expozice. Proto je třeba při návrhu osvětlení citlivých exponátů tyto parametry kontrolovat.

Návštěvník

Hlavním a primárním cílem návrhu osvětlení je vytvořit světelné prostředí, které člověku zprostředkuje vizuální vjem okolního prostoru(?). Při jeho návrhu je třeba si uvědomit individuální charakter návštěvníků a vnímat rozdíly mezi požadavky návštěvníků mladší a starší generace, mezi návštěvníky zdravými a návštěvníky se zdravotním postižením apod. Respektování individuálních rozdílů návštěvníků je dalším důležitým hlediskem při navrhování osvětlení výstavních prostorů.

Vizuální vjem návštěvníků muzeí a galerií je možné posuzovat ze dvou základních rovin. První, obecnější rovinou je osvětlení výstavního prostoru, druhou je osvětlení jednotlivých exponátů.

Osvětlení prostoru souvisí s celkovým subjektivním dojmem z jednotlivých prostorů i z výstavy jako celku. Osvětlení exponátů souvisí s tím, jak je návštěvník schopen vnímat jejich tvary, strukturu

Obr. 7. Praha, Veletržní palác

Obr. 8. Praha, Valdštejnská jízdárna

i barvu. U plošných exponátů (obrazy, fotografie apod.) jsou základními parametry osvětlení jeho intenzita a spektrální složení, ovlivňující vjem barev. Co se týče prostorových exponátů, základními parametry osvětlení jsou jeho intenzita a směrové vlastnosti, ovlivňující vnímání tvaru. Vedle těchto dvou základních pří-

padů ovlivňují vnímání exponátů i celkový dojem z výstavy další aspekty související s osvětlením. Je to např. adaptace návštěvníků na různé světelné podmínky, orientace v prostoru nebo bezpečnost pohybu.

Individuální rozdíly mezi návštěvníky muzeí a galerií vyvolávají odlišné požadavky na osvětlení. V tomto ohledu je nejdůležitějším aspektem věk návštěvníků. S rostoucím věkem významně rostou požadavky na úroveň osvětlení. Individuální rozdíly ve výšce návštěvníků zase ovlivňují pozorovací výšku i směry, ze kterých návštěvník vystavené předměty pozoruje. Jiná pozorovací místa a směr mají také např. tělesně postižení návštěvníci na vozíčku. Při vypracovávání návrhu výstavního prostoru je třeba tyto individuální požadavky analyzovat a v rámci osvětlení na ně brát ohled.

Foto: Ing. Petr Janžura a fotoarchiv Etna

etna
iGuzzini

ETNA s. r. o.

Mečislavova 2, 140 00 Praha 4

tel.: +420 257 320 595, +420 257 320 597

fax: +420 257 310 604

brána gsm: 724 912 091

e-mail: etna@etna.cz, www.etna.cz